

Национален институт на правосъдието
"Повишаване капацитета на съдебната система и обучение по Европейската
конвенция за защита правата на човека и основните свободи в Националния
институт на правосъдието"
Договор № 93-00-42/20.02.2013 НФМ 2009-2014

Съдебна практика във връзка с разпоредбите на ЕКПЧ по въпросите на допустимите ограничения в правото на лична свобода

**Лада Паунова, съдия във Върховния
касационен съд
гр. София, 2015 г.**

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Норвежкия финансов механизъм 2009-2014. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Националния институт на правосъдието и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Програмния оператор или на Донора.

ЧЛЕН 5 ЕКПЧ

Право на свобода и сигурност

- “право на свобода”
- “законен арест”
- “право на сигурност”

ЕКПЧ допуска посегателство върху правото на свобода, но установява пределите, в които накърняването на това право е възможно.

Законност на ограниченията на личната свобода

- шест групи основания, при които е допустимо ограничаване на правото на свобода (чл. 5, §1, б. "a-f"). Изброяването е изчерпателно, като основанията трябва да бъдат тълкувани ограничително.
- само в съответствие с процедури, предвидени от закона.

Процедурни гаранции

- на всяко арестувано лице трябва незабавно да бъдат съобщени на разбираем за него език основанията за арестуването му и всички обвинения, които му се предявяват.
- всяко арестувано или лишено от свобода лице има право да обжалва законността на неговото задържане в съда: право на лицето да бъде изслушано; равнопоставеност на страните; справедлив процес;

habeas corpus

- Правото по чл. 5, пар. 4 се състои в гарантиран достъп до съд поне в една инстанция и възможност лицето да бъде лично изслушано, като му се предоставят гаранциите на едно съдебно производство – състезателност на процедурата и равнопоставеност на страните.

Допустими ограничения на правото на лична свобода

- **Чл.5 пар.1. б.а/ - законно лишаване от свобода по силата на присъда, постановена от компетентен съд:**
законосъобразност и
окончателност на присъдата и
компетентност на органа,
постановил наказанието

-
- допълнително ограничаване на правото на свободно придвижване на лишените от свобода, надхвърлящи ограниченията, наложени от осъдителната присъда – ЗИНЗС:
 - изискване за изслушване на затворника преди налагане на дисциплинарното наказание и възможност за съдебен контрол на заповедта за налагане на дисциплинарно наказание – подлежи на обжалване пред РС, с участие на лишения от свобода и негов защитник, като съдът преценява всички обстоятелства, свързани със законността на заповедта.

Допустими ограничения на правото на лична свобода

- **Чл. 5, т. 1 б. е/ - законно лишаване от свобода на лице с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести, както и на душевноболни лица, алкохолици, наркомани или скитници.**

-
-
- за законното ограничение на лице, определено като “душевноболен”, трябва да са налице минимум три условия /дела Винтерверп, Ракевич/:
 1. “Надеждни доказателства” за състоянието - обективна медицинска експертиза;
 2. Естество или степен на разстройството, което да оправдава лишаването от свобода;
 3. Ограничение на продължителността на мярката по време - само докато продължава разстройството;

Допустими ограничения на правото на лична свобода по чл. 5, т. 1, б. “е” ЕКПЧ

- *мярка за процесуална принуда по чл. 70 от НПК:*

Сериозно ограничение на правото на свобода;

Доказателствено предназначение

При обективна необходимост от изследване на обвиняемия в специализирано здравно заведение;

Срок;

Допустими ограничения на правото на лична свобода по чл. 5, т. 1, б. “е” ЕКПЧ

- *Принудителни медицински мерки по чл. 89 и сл. от НК:*
- Стандарти на ЕКПЧ – установеност на категориите лица, подлежащи на принудително лечение, на приложимите спрямо тях мерки, ограничаващи личната им свобода, и регламентирана съдебна процедура на контрол на законността на мярката.

Допустими ограничения на правото на лична свобода по чл. 5, т. 1, б. “е” ЕКПЧ

- Задължително настаняване и лечение по смисъла на чл. 155 – чл. 165 от Закона за здравето:
- Стандарти на ЕКПЧ - само от съд след разглеждане на делото в открито съдебно заседание, изслушване на вещо лице – психиатър (експертиза) и получаване на лични впечатления на съда от лицето, спрямо което се иска задължително лечение, чиято защита, осъществявана от адвокат, е задължителна; предвидени изрично форми на настаняване на лечение, задължително периодично произнасяне на съда относно необходимостта от продължаване на лечението, неговото прекратяване или преминаване в друга форма на лечение.

Чл. 5 пар. 1 б. “с”

- Едно от най-често упражняваните ограничения на личната свобода е задържането под стража на заподозрени и обвиняеми лица в рамките на наказателното производство;
- обоснованото подозрение е **conditio si ne qua non**, без което арестът е незаконен;

Специфични процесуални гаранции за задържаните под стража в наказателното производство:

- Лицето трябва своевременно да бъде изправено пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции;
- Има право на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда;
- Освобождаването може да бъде обусловено от даването на гаранции за явяване в съда;

Мерки за неотклонение, свързани с лишаване от свобода

- най-тежките мерки за неотклонение - „задържане под стража“ и „домашен арест“ съществено засягат основни права на личността и се вземат и контролират от съд.

Предпоставки за вземане на мярка за неотклонение „домашен арест“ или „задържане под стража“

- обосновано предположение за извършване на инкриминираното деяние - /относима към всички мерки за неотклонение/
всеки законен арест трябва да се основава на изследваното обосновано предположение, което съдът е изградил след преценка за съществуването на определени факти и информация, които биха убедили един обективен наблюдател, че привлеченото към наказателна отговорност лице може да е извършило престъплението, предмет на воденото производство.

Предпоставки за вземане на мярка за неотклонение „домашен арест“ или „задържане под стража“

- Обвинение за извършено престъпление, за което са предвидени наказания „лишаване от свобода“ или по-тежки;
- ограничаването на правото на свободно придвижване не може да бъде основано само и единствено на тежестта на обвинението.

Предпоставки за вземане на мярка за неотклонение „домашен арест“ или „задържане под стража“

- Опасност обвиняемият да се укрие или извърши престъпление – алтернативно.
- Преценката за наличието или липсата на тези опасности трябва да бъде правена по всяко производство конкретно, с оглед представените на съда доказателства. В съдебния си акт съдът дължи детайлен анализ на доказателствата, относими към тези въпроси и задължително трябва да посочи въз основа на кои доказателства прави изводите си.
- Презумпции за по чл. 63, ал. 2 НПК – оборими.

Производство за вземане на мярка за неотклонение „домашен арест“ или „задържане под стража“

- Типично съдебно производство, чието начало поставя писмено искане на прокурор за определяне на една от двете най-тежки мерки за неотклонение. В производството участват задължително представител на държавното обвинение, привлеченото към наказателна отговорност лице и негов защитник.

Задържане на обвиняемия по реда на чл. 64, ал. 2 НПК

- това задържане има временен характер, взима се от орган, който принципино не може да вземе постоянна мярка за неотклонение, включваща ограничаване на свободното придвижване и е обвързано с дефинирана в закона цел - гарантиране на възможността обвиняемият да вземе участие в производството по чл. 64 НПК.

Процедура на производството по чл. 65 НПК

- Съдът може да бъде сезиран за изменение на мярката за неотклонение с молба от обвиняемия или негов защитник по всяко време.
- Задължение на съда да се произнесе по законосъобразността на изпълняваната мярка всеки път, когато обвиняемият поиска изменение на мярката.
- Със съдебния акт трябва да се отговори на въпроса за законосъобразността на продължаващото изтърпяване на мярката за неотклонение.

Процедура на производството по чл. 65 НПК

- Основни въпроси, които се обсъждат в производството по чл.65 НПК:
 - цялостен анализ на събраните доказателства и произнасяне по основния въпрос, свързан с наличието или липсата на *обосновано предположение* за извършване на престъплението - ново произнасяне по въпроса за съществуването на обоснованото предположение;
 - анализ на опасностите, дефинирани в чл. 63 НПК - интензитетът на всяка от алтернативно посочените опасности трябва да бъде обсъждан на плоскостта на изминалото време;

Процедура на производството по чл. 65 НПК

- Разумност на срока на задържане:
- Критерии:
 - обществената опасност на деянието;
 - обществената опасност на обвиняемия;
 - поведението на националните органи;
 - преценката на процесуалното поведение на привлеченото към наказателна отговорност лице;

Мярката за неотклонение /ЗПС и ДА/ в съдебното производство

- Забрана за обсъждане на въпроса за обосноваването на предположението за извършване на инкриминираното деяние;
- Произнасяне на съдията-докладчик по мярката за неотклонение;
- Произнасяне по реда на чл. 256, ал. 3 НПК;
- Произнасяне по реда на чл. 270 НПК;
- Произнасяне по чл. 309 НПК;
- Произнасяне от въззивната инстанция;

Мярката за неотклонение /ЗПС и ДА/ в съдебното производство

- Основания, отчитани от решаващия съд при произнасяне по мярката за неотклонение:
 - Опасности по чл. 63 НПК;
 - Разумност на срока на задържане;
 - Процесуално поведение на подсъдимия;

МАГНА ХАРТА 1215г.

- XXXIX . Никой свободен човек не може да бъде залавян и затварян, или да му бъдат отнемани правата или собствеността, или да бъде поставян извън закона или заточаван, или да му бъде отнето общественото положение. Нито пък Ние или някои изпратен от Нас ще употребява сила срещу него, освен ако не е отсъдено законно от неговите равностоящи или според местния закон.

**БЛАГОДАРЯ ЗА
ВНИМАНИЕТО**